

Reino Janhunen, OH2HK
oh2hk@sral.fi

Givakt Finland, Brasilien kallar

Vi förflyttar oss nu 60 år bakåt i tiden. Finland håller på att sakteliga återhämta sig från de tunga krigsåren. Medborgarna stretar på med sina kortransoner, och industrin snurrar för fullt för att sköta krigsskadeståndsleveranserna punktligt och till fullo. De finska radioamatörerna håller våren 1947 på att få tillbaka sina licenser som drogs in hösten 1939. Man renoverar ivrigt sina radioapparater och förhoppningarna är högt ställda; man lever i stigande konjunkturer.

Den unge Börje Österlund, OH2QM (1911...1969) fotograferad i början av 30-talet.

När vi söker i historien efter exempel på anmärkningsvärda resultat som uppnåtts av finska radioamatörer, dyker ett radioförbindelsearrangemang upp från Geodetiska anstaltens solförmörkelseexpedition till Brasilien i april-maj 1947. Resans hjälte blev radioamatören Börje Österlund, f.d. OH2QM från Helsingfors, som hade åkt med som expeditionens radiist. Han löste med sin rådighet expeditionens radiosambandsproblem i Brasiliens djungel.

I slutet på mars gav sig två expeditioner iväg från Finland. Den ena styrde sin kosa till Guldkusten i västra Afrika. Med den expeditionen fick man överhuvudtaget ingen kontakt. Den andra, som leddes av doktor Reino Hirvonen, gav sig iväg till en plats norr om Rio de Janeiro i Brasilien. Expeditionens radioanrop var OI2KAF. I hemlandet sköttes förbindelserna av bl.a. Kalle Sainio (f.d. OH2NM) och Rundradions 600 W kortvågsstation OIX-7 i Böle, som han hade startat, samt av ca. 30 radioamatörer på olika håll i Finland.

Frusna radioapparater på havet

För att täcka solförmörkelseexpeditionernas kostnader hade riksdagen beviljat ett anslag. Dessutom fick expeditionerna låna tält och övrig utrustning av försvarsmakten, de fick konserver av livsmedelsindustrin, och teknisk serviceutrustning av Statens Elektriska Verkstad.

Förutom observationsutrustning av mångahanda slag, hade expeditionerna med sig radioutrustning för förbindelser till hemlandet, men på grund av svåra ishinder på havet kom radioutrustningen inte fram till Brasilien i tid. Då började specialarrangemangen, när Börje Österlund effektivt skrapade ihop behövlig radioutrustning med hjälp av de lokala myndigheterna. Det behöves en rejäl dos förhandlings- och språkkunskap förrän alla hinder hade undanröjts. Den mångomtalade "Ham Spirit'en" fanns också, då sambandspersonen råkade vara radioamatör.

Expeditionens resa till observationsplatsen startade från Helsingfors, först med båt till Rotterdam, och därifrån med flyg till Rio de Janeiro. Sedan fortsatte resan med flyg över 700 km till småstaden Bocaiuva, varifrån apostlahästarna användes 25 km till observa-

tionsplatsen i ödemarken. Landskapet där var mycket enformigt, röd mylla överallt med småväxta träd här och var. Det var brist på vatten, och hittade man vatten, så var det färgat av rödmyllan, och odrickbart. Den finländska gruppen på fyra man sov i tält, och åt, enligt egen utsago, omväxlande ris och bönor eller bönor och ris. Temperaturen steg om dagarna till + 30 °C och på nätterna kunde det vara ett tjugotal minusgrader.

Radioförbindelsen fungerade fint

Efter att de egna radioapparaterna uteblivit, pajade också den lånade 500 W sändaren, och OM Börje Österlund fick nöja sig med en reportagesändare som han fick låna av en korrespondent. Den var lite större än en skolåda, och effekten var bara 30 W. Elektriciteten maldes med ett dieseldrivet reservaggregat. I god tid före den fullständiga solförmörkelsen den 20.5.47 fick man i alla fall förbindelserna till hemlandet i skick, säkerställda av flera OH-stationer.

Paavo Kantanen, fd. OH2PK var den första som fick kontakt med OI2KAF. Han berättar själv följande om tillfället: "Den 12.5.46 med början kl. 20.00 lyssnade jag min vana trogen runt 14100...14200 kc -området med en sådan känsla att OI2KAF kan tänkas börja redan i kväll. Som uppvärmning provade jag min station. ZS6IN noterade rst 569 och CN8BK rst 579. Mera hann jag sedan inte värma upp, för kl. 23.32 finsk tid hörde jag ett svagt men tydligt anrop: Givakt Finland, Brasilien här, OI2KAF kallar på finska amatörer. Det var en sådan där liten "däräys" (stöt, övers. anm.) som vi förr sade hemmavid i Raumo."

Radiostationen OI2KAF:s och solförmörkelseexpeditionens QSL-kort, vilket är en riktig samlarraritet som kvittering på radioförbindelse med expeditionen.

Paavo Kantanen, OH2PK (1904–1953) vid sin radioamatörstation i Bocksbacka i slutet av 1940-talet

OH2PK besvarade anropet, och OI2KAF svarade genast att han provar sina apparater för första gången! Följande dag ringde OH2PK till Kalle Sainio vid Rundradion, som släppte ut mera "ånga" i etern för att säkerställa förbindelsen. Morgon efter morgon höll stationen OIX-7, som arrangerats av Sainio, säker kontakt till Brasiliens djungel med OI2KAF. OIX-7:s mottagningsställe fanns utanför Kotka-saari sandstrand och sändaren fanns i Böle.

Efterklanger av det som skedde

17.5.47 gjorde Pekka Tiilikainen och Kalle Sainio ett halvtimme långt bandat programinslag om förbindelsen till Brasiliens djungel på 12 000 km avstånd genom att intervjua dr. Reino Hirvonen och radisten Börje Österlund. Intervjun radierades till allmänheten något senare. I SRAL:s arkiv finns en kopia (ca. 30 min.) av den ursprungliga bandningen som man har sänt då och då via vår egen radiostation Radio Hami under radioamatörernas egna tillställningar.

Det kan nämnas att Post- och Telegrafstyrelsens egen station OI2KAA (K. Ahti, OH2SB och V. Kilpinen, OH2OF & co.) förmedlade kontakter från OI2KAF som samtal till det allmänna telefonnätet. "Phone-patch"-trafik var vid den tiden inte tillåten för radioamatörstationer, men nog för myndigheterna.

Enligt dr. Reino Hirvonen uppfylldes de vetenskapliga målsättningarna med expeditionen utomordentligt. Förmörkelsen fotograferades och observerades på en molnfri himmel, endast alldeles i slutskedet förekom en tunn molnslöja. Expeditionen hade turen med sig, för t.ex. de svenska och ryska expeditionernas experiment misslyckades totalt på grund av det molniga vädret.

I de finska tidningarna skrevs det rikligt om expeditionens skeden bl.a. i Helsingin Sanomat, Uusi Suomi, Kauppalehti, Aamulehti, Maakansa, Suomen Sosiaalidemokraatti, Iltasanomat osv. Expeditionens radist, Börje Österlund, OH2QM, fick tack för sin verksamhet liksom de finska radioamatörerna som hjälpte till med radioförbindelserna.

Tidningen QST nämnde i något av vårnumren -47, att bland de mest intressanta radiohändelserna då i hela världen var att följa med den finska solförmörkelseexpeditionen. De två andra var verksamheten hos Byrd-expeditionen till sydpolen och den norska Thor Heyerdahls segling med balsafloppen Kon-Tiki (LI2B) över Atlanten. – Min egen bedömning är att OM Börje Österlund här genomförde den första finska DX-peditionen i dess renaste och mest osjälviska form i den karga Brasilianska djungeln!

Källor:

/1/ Radio OH -tidningen 3/1947, Paavo Kantanen, OH2PK: "Huomio Suomi, Brasilia kutsuu", sid. 38-39

/2/ Kopier av Oy Yleisradio Ab:s arkivband 6406/1: "Radioyhteys suomalaiseen auringonpimennysretkikuntaan Brasiliassa". ("Radioförbindelse till den finska solförmörkelseexpeditionen i Brasilien")

/3/ De finska dagstidningarnas skrivelser om händelsen.

(Obs. Texten och bilderna är uppdaterade i april 2007. Artikeln är första gången publicerad i tidningen Radioamatööri nr. 6/1997)

Fritt översatt (med författarens tillstånd):

Thomas Anderssen, OH6NT

oh6nt@sral.fi